

Individuální charakteristiky kandidátů ve volbách do zastupitelstev obcí a jejich vliv na volební výsledky*

JOSEF BERNARD**

Katedra sociologie, FF Univerzity Hradec Králové

The Personal Characteristics of Candidates in Municipal Elections and Their Effect on Election Results

Abstract: The article discusses the role of the personal characteristics of candidates in municipal elections as important factors influencing the candidates' election success. Voters lacking sufficient or relevant information about the candidates and their political preferences can use knowledge of the candidates' personal characteristics as specific cues or shortcuts in their choice. On the other hand, the candidates' personal characteristics are the private resources they can use to influence the chance to getting elected. The article uses a logistic regression to analyse the impact of candidates' personal characteristics on their electoral success in Czech municipal elections. A list of all candidates in the elections was used, including information about their sociodemographic and political characteristics and their election results. First examined is how a candidate's ranking on the list of candidates can depend on his or her personal characteristics. Second, how a candidate's election success can depend on his or her position on the list of candidates and on his or her personal characteristics is analysed. The list of candidates for the 2010 elections was combined with lists of candidates for several previous elections in order to investigate the influence of incumbency. The results suggest that incumbency is the dominant independent factor explaining the election success of individual candidates, yet other characteristics, such as sex, education, age or membership in political parties are important as well. In small municipalities, the situation differs in some aspects from that in cities.

Keywords: councillors, municipal elections, personal characteristics, Czech Republic, incumbency, voting behaviour, factors of election success, municipalities.

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2012, Vol. 48, No. 4: 613–640

* Vznik tohoto článku byl finančně podpořen grantem specifického výzkumu Filozofické fakulty UHK.

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: Mgr. Josef Bernard, Ph.D., Katedra sociologie, Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, Rokitského 62, 500 03 Hradec Králové, e-mail: josef.bernard@uhk.cz.

Úvod

Tento článek si klade za cíl napravit informační deficit o významu individuálních charakteristik kandidátů do zastupitelstev obcí pro jejich šanci na zvolení. Přitom se zaměřuje na dva typy individuálních charakteristik kandidátů. Jednak na ty, o kterých jsou voliči jasně informováni, protože jsou uvedeny na volebním lístku – tedy pohlaví kandidátů, jejich věk, vysokoškolský titul, stranickou příslušnost a v omezené míře rovněž zaměstnání. Dále bere v úvahu předchozí působení kandidáta v zastupitelstvu obce, resp. inkubenční efekt¹.

Zájem o to, jak individuální charakteristiky kandidátů ovlivňují jejich šanci na zvolení, vyplývá z povahy volebního systému pro volby do zastupitelstev obcí v České republice, ale také z povahy komunálního politického života.

Volební systém je nastaven tak, že voliči mají možnost přidělovat hlasy nejen kandidátním listinám jako celku, ale také jednotlivým kandidátům. Podstatnou roli při rozhodování voličů, komu přidělí svůj hlas, pak mohou hrát individuální charakteristiky jednotlivých kandidátů. Voliči mají možnost vybírat takové kandidáty, kteří jim připadají vhodní nikoliv z důvodu své příslušnosti k určité politické straně nebo kandidátní listině, ale také kvůli svým dalším charakteristikám.²

Kromě toho bylo již vícekrát konstatováno, že v komunální politice České republiky je omezena role politických stran [Illner 1992; Jüptner 2001; Ryšavý 2006; Balík 2009; Čmejrek, Bubeníček, Čopík 2010; Ryšavý, Šaradín 2010]. Omezená role politických stran vyplývá z následujících skutečností: v komunálních volbách kandiduje výrazné množství kandidátů buď jako samostatní nezávislí kandidáti, nebo na kandidátních listinách sdružujících nezávislé kandidáty [např. Balík 2009; Ryšavý, Šaradín 2010]; většina kandidátů na kandidátních listinách politických stran nemá žádnou stranickou příslušnost [např. Balík 2009]; dochází k výrazné fluktuaci kandidátů mezi různými kandidátními listinami [Čmejrek, Bubeníček, Čopík 2010], v mnoha obcích jsou v radě obce zastoupeny všechny politické subjekty v zastupitelstvu [Balík 2003], rozhodování uvnitř zastupitelstva často nesleduje linie vymezené politickými stranami [Vobecká, Bernard, Illner 2010], ideologické aspekty hrají v rozhodování samospráv minimální roli [Outlý 2004].³ Zároveň ovšem platí, že význam politických stran roste s rostoucí

¹ Termín „inkubenční efekt“ (*incumbency effect*) dosud v českých politických vědách nezdомácněl, chybí ovšem i vhodné alternativní pojmenování. Označuje výhodu, kterou zpravidla mají držitelé politických úřadů oproti svým protikandidátům, když se ucházejí o znovuzvolení.

² Možnost výběru kandidátů napříč kandidátními listinami je ovšem ve skutečnosti limitována tím, že kandidátní listiny jsou ve skutečnosti částečně vázané a každý hlas je v první řadě hlasem pro určitou kandidátní listinu a teprve sekundárně ovlivňuje pořadí kandidátů na této listině [Lebeda 2009]. Podrobněji viz níže.

³ Omezený význam politických stran v komunální politice ovšem není českou zvláštností. Specifická témata pojící se s lokálním politickým rozhodováním oslabují stranické identifikace např. i v USA [Kaufmann 2004].

velikostí obce. Je-li role politických stran v komunální politice oslabená, můžeme očekávat, že význam politických stran je slabší rovněž pro voliče ve volbách do zastupitelstev obcí a že voliči tedy při svém rozhodování, koho budou volit, spoléhají na alternativní informace. Roli takových alternativních informací ovlivňujících voličské rozhodování pak mohou sehrávat právě individuální vlastnosti kandidátů, ať už ty, které jsou uvedeny na volebním lístku, nebo jiné, o nichž jsou voliči informováni.

Vlastnosti kandidátů jako „zkratky“ pro voliče a jako volební zdroje

Individuální charakteristiky kandidátů ve volbách lze chápat jako „zkratky“ pro voliče ve volbách s nízkou informovaností (*low information elections*) [Raymond 1992; McDermott 1998; Cutler 2002; Matson, Fine 2006; Lutz 2010]. Mají roli pomocných kritérií, která voliči využívají v situaci, kdy nemají dostatek informací, podle nichž by se mohli rozhodnout, který z kandidátů by nejlépe reprezentoval jejich zájmy. V parlamentních volbách tuto podstatnou informaci zpravidla obsahuje stranická příslušnost, protože postoje jednotlivých politických stran vůči významným celospolečenským tématům jsou před volbami široce medializovány. V komunálních volbách ovšem údaj o stranické příslušnosti buď může absentovat, nebo ideologické rozpory mezi politickými stranami není možné snadno interpretovat ve vztahu k tématům lokální politiky. Voliči pak využívají i méně hodnotné informace, které jim mohou pomoci vybrat z nabídky kandidátů. Základní informace o kandidátech (pohlaví, etnická příslušnost, věk, zaměstnání) nebo také umístění kandidáta na volebním lístku, jeho předchozí politická zkušenost, ale například i vzhled kandidátů pak mohou být důležitými nezávislými faktory ovlivňujícími rozhodování voličů, a tedy také šance na zvolení jednotlivých kandidátů.⁴

Způsob, jakým zkratky v podobě individuálních vlastností kandidátů ovlivňují volební chování voličů, ovšem není zcela zřejmý. Byly formulovány dvě hlavní hypotézy, které se ho snaží popsat. Podle první z nich závisí způsob využívání zkratkovitých informací o kandidátech na stereotypech o schopnosti, resp. neschopnosti členů určitých sociálních skupin zastávat politický úřad [Dolan 2010; Matson, Fine 2006; Lutz 2010; McDermott 2005]. Ve výzkumech bylo dokumentováno, že voliči upřednostňují příslušníky majoritní společnosti [Lieske 1989; Matson, Fine 2006], osoby s prestižním zaměstnáním a zejména s takovým zaměstnáním, které má vztah k zastávanému politickému úřadu [McDermott 2005], kandidáty atraktivního vzhledu [Lutz 2010], ale též kandidáty, kteří

⁴ Některé studie z USA ovšem i stranickou příslušnost kandidátů interpretují jako „zkratku“, která pomáhá voličům ve volebním rozhodování [Popkin 1991]. Takové pojetí je použitelné v situacích, kdy voliči ve volbách hlasují v první řadě pro kandidáty, přičemž stranická příslušnost je pro ně jednou z informací, které pomáhají odhadnout, jak budou kandidáti jednat [Cutler 2002].

jsou na volných kandidátních listinách umísťováni na horních pozicích [Matson, Fine 2006]. Řada výzkumů se zabývala otázkou, zda voliči upřednostňují při volbách muže, nebo ženy [Matson, Fine 2006; Adams, Schreiber 2010; Dolan 2010]. Výsledky nejsou jednoznačné ve prospěch jednoho pohlaví, ovšem Dolan [2010] ukazuje, že ochota volit ženy závisí na tom, jaké stereotypy o ženách a jejich schopnostech věnovat se „typicky mužským politickým tématům“ voliči mají.

Podle druhé hypotézy voliči preferují ve volbě takové kandidáty, kteří se jim samotným podobají svými sociodemografickými charakteristikami, v přesvědčení, že tito kandidáti budou lépe hájit jejich zájmy [Bendyna, Lake 1994; Cutler 2002]. Ženy pak například volí častěji kandidáty ženského pohlaví, členové etnických menšin upřednostňují kandidáty z řad vlastního etnika.⁵

Obě hypotézy nemusí platit pro všechny skupiny voličů. Můžeme totiž oprávněně předpokládat, že tendence k využívání sociodemografických, popř. dalších „zkratek“ bude rozvinutější u těch voličů, kteří nemají dostatek informací k tomu, aby se mohli rozhodovat podle jiných kritérií, a u těch, kteří jsou politicky spíše pasivní. Naopak aktivní a informovaní voliči mohou volit podle dalších informací, které o kandidátech mají, a samozřejmě podle jejich politického programu [Cutler 2002; Oliver 2007]. Výraznější vliv „zkratek“ tak lze očekávat ve volbách, v nichž voliči obecně mají o kandidátech a jejich politickém programu menší množství relevantních informací, a také v prostředí, kde převládá spíše politická pasivita. V prostředí politicky aktivních komunit a tam, kde vzniká výraznější politický konflikt, který voliče mobilizuje, naopak vliv „zkratek“ zřejmě klesá [Oliver 2007]. Způsob, jakým voliči sociodemografické znaky a další informace o kandidátech využívají, dále závisí na tom, jaké stereotypy o chování určitých sociálních skupin tito voliči zastávají [Dolan 2010].

Specifické postavení mezi ostatními individuálními vlastnostmi kandidátů má inkumbence, tedy zastávání politické funkce v předchozím volebním období. Nejedná se o sociodemografickou, ale spíše politickou charakteristiku jednotlivých kandidátů, která má ovšem na volební úspěšnost zásadní vliv. Řada výzkumů ukázala, že inkumbenti mají výrazně vyšší šance obhájit svou funkci ve srovnání s nově kandidujícími vyzyvateli. Efekt byl potvrzen nejen na úrovni komunálních voleb [Lieske 1989; Krebs 1998; Martinussen 2004; Trounstine 2009; Trounstine 2011], ale také v jiných volbách [např. Lockerbie 1994; Stone et al. 2010]⁶. Pokud voliči vědí, kdo z kandidátů ve volbách je inkumbentem, je možné, že i tuto informaci využívají jako „zkratku“, která jim pomáhá v rozhodování, a že inkumbenty upřednostňují před vyzyvateli, kteří jim připadají příliš neznámí [např. McDermott 2005]. Efekt inkumbence ovšem může spočívat

⁵ V České republice doložil Kreidl [2009], že ve volbách do Senátu v roce 2006 muži častěji upřednostňovali kandidáty muže, starší voliči měli tendenci volit starší kandidáty.

⁶ Existují ovšem rovněž studie, které dokládají, že v určitých specifických situacích, zejména tehdy, když zvolení zástupci vykazují malou odpovědnost vůči voličům, jsou inkumbenti naopak systematicky znevýhodněni oproti svým vyzyvatelům. Pro brazilskou lokální politiku viz Tituniuk [2009].

i v dalších věcech. Vyšší šance inkumbentů na zvolení může vyplývat z toho, že se jedná o kandidáty, kteří již v předchozích volbách potvrdili své kvality tím, že byli zvoleni. V takovém případě je vliv inkumbence v podstatě selekčním efektem – inkumbenti jsou v průměru kvalitnějšími kandidáty než jejich vyzyvatelé [Trounstin 2009; Stone et al. 2010]. Dále může jejich zvýhodnění vyplývat z kvality jejich činnosti ve funkci v posledním volebním období [Berry, Howell 2007; Trounstin 2009; Boyne et al. 2009]. Oba tyto typy výhod odpovídají normativním požadavkům reprezentativní demokracie, neboť vyšší pravděpodobnost zvolení inkumbentů oproti vyzyvatelům vyplývá z kvality kandidátů, prokázané buď jejich dřívějším zvolením, nebo kvalitním výkonem držené funkce. Naproti tomu třetí efekt s normativními požadavky reprezentativní demokracie v souladu není. Výhoda inkumbentů může totiž vyplývat z prostého faktu, že v průběhu předchozího volebního období se jim podařilo získat přístup ke zdrojům, k nimž jejich vyzyvatelé přístup nemají, nejedná se ovšem o zdroje, které by prokazovaly jejich kvality [Trounstin 2009]. Typickým příkladem je přístup k většímu množství peněz na kampaň (snadnější sehnání sponzorů), větší přístup do médií (problematický zejména tam, kde obsah lokálních médií je kontrolován zvolenou lokální vládou) nebo možnost provádět úpravy volebních obvodů.

Fakt, že vliv inkumbence je do značné míry vysvětlitelný selekčním efektem (inkumbent je dobrým kandidátem, který byl již jednou zvolen), je poměrně zřejmý.⁷ Zbylé dva efekty podobně zřejmé nejsou. Předpokládáme-li, že inkumbenti jsou zvýhodnění díky kvalitě své práce v předchozím volebním období, musíme připustit, že voliči při výběru kandidátů posuzují jejich předchozí působení, že tedy volí podle retrospektivních kritérií. Martinussen [2004] shrnuje důvody, proč je podobný předpoklad na komunální úrovni politiky sporný.⁸ Prvním důvodem je to, že samosprávy obcí nejsou ve svém rozhodování zcela autonomní a zastupitelé tedy nenesou plnou odpovědnost za přijatá rozhodnutí.⁹ Do značné míry jsou závislí na podmínkách nastavených vyššími hierarchiemi veřejné správy. Druhým důvodem je nízká informovanost voličů o záležitostech lokální politiky vyplývající především ze slabého zastoupení těchto témat v masmédiích. Konečně třetím

⁷ Selekční efekt se uplatňuje i jiným způsobem. Coates a Munger [1995] ukazují, že politici strategicky volí svou kariéru podle toho, jak úspěšní byli v předchozích volbách. Politici, kteří mají menší šance na opakovaný úspěch (např. protože ve volbách uspěli, ovšem na hranici volitelnosti, tedy s poměrně malou voličskou podporou), častěji než ostatní ukončují svou kariéru a do dalších voleb už nekandidují. Naopak politici, kteří předpokládají úspěch, zpravidla kandidují i v dalších volbách. Toto strategické chování zvolených politiků zvyšuje zdánlivý inkubenční efekt. Coates a Munger ovšem analyzují chování členů kongresu USA, nikoliv zastupitelstev obcí.

⁸ Martinussen popisuje situaci ve Skandinávských zemích, jeho argumenty ovšem mají obecnější platnost.

⁹ To platí do jisté míry i o obcích v České republice. V rámci své samostatné působnosti sice obce v ČR autonomní jsou, nicméně jejich rozhodovací možnosti jsou závislé minimálně na dotační politice vyšších úrovní veřejné správy. Voliči navíc nemusí mezi samostatnou a přenesenou působností obcí dobře rozlišovat.

důvodem je nejasné oddělení „vlády“ a „opozice“ v komunální politice. Není vždy jasné, která skupina komunálních politiků tvoří v daném volebním období rozhodující mocenské uskupení.¹⁰ Empirické výzkumy, které se pokusily zachytit souvislost mezi úspěšností zvolených zastupitelských orgánů a šancemi inkumbentů na znovuzvolení, zaznamenaly jen velmi slabou souvislost [Martinussen 2004; Boyne et al. 2009; Berry, Howell 2007]. Problém je samozřejmě už v tom, jak úspěšnost samospráv měřit.¹¹ Zde citovaní autoři využívají jako měřítko kvality samosprávy posouzení socioekonomické situace v obci a kvality poskytovaných veřejných služeb a jejích změn. Oliver a John [2006] přitom zdůrazňují význam informovanosti. Dokládají, že voliči volí podle retrospektivních kritérií, pokud mají k dispozici dostatečně jasnou a jednoduchou informaci o výkonnosti samosprávy, jakou představuje např. britský audit výkonnosti veřejných služeb.¹²

Alternativou k chápání individuálních údajů o kandidátech jako „zkratek“, které voliči využívají ke svému rozhodování při nedostatku relevantních politických informací, je pojetí individuálních údajů jako zdrojů, které mohou jednotliví kandidáti využít pro dosažení volebního úspěchu. Volební výsledek pak lze interpretovat jako funkci množství a skladby zdrojů dostupných jednotlivým kandidátům [Lieske 1989; Krebs 1998; Oliver, Ha 2007]. Zdroje, které kandidáti využívají, se skládají ze zdrojů spojených se zastáváním funkce (zdroje získatelné díky inkumbenci), finančních zdrojů využitelných pro kampaň a reputačních zdrojů (mediální podpora a reputace kandidáta) [Krebs 1998]. V podstatě ovšem i sociodemografické údaje o kandidátech lze interpretovat jako svébytné zdroje, protože kandidáti je mohou strategicky využívat v kampani, aby zvýšili své preference.¹³

Obě pojetí individuálních údajů o kandidátech (jako zkratek a jako zdrojů) nejsou v rozporu. Z pohledu kandidátů se jedná spíše o zdroje, které lze strategicky využít, předpokladem pro jejich využitelnost je ovšem to, že tyto informace jsou voliči využívány jako zkratky při volebním rozhodování.

¹⁰ Kirlin [1975] a Karnig a Walter [1981] podporují tento třetí argument také empiricky. Ukazují, že voliči mají tendenci hodnotit všechny inkumbenty stejným metrem, bez ohledu na rozdílnost jejich kvalit a politických postojů. Často (častěji, než by odpovídalo pravděpodobnosti) totiž dochází k tomu, že v komunálních volbách v USA jsou vyměněni všichni kandidující inkumbenti (či jejich podstatná část).

¹¹ Podrobnější diskusi o možnostech měření výkonnosti vlád viz Kostecký, Patočková [2006], včetně posouzení výhod a nevýhod jednotlivých možností.

¹² Čtenář se ovšem může ptát, nakolik je v takovém případě zvolená metodika prováděného auditu sama o sobě faktorem ovlivňujícím volební výsledky. Představa, že existuje možnost objektivního a zcela nestranného posouzení kvality poskytovaných služeb, je spíše iluzorní.

¹³ Základní sociodemografické údaje takto interpretuje Lieske [1989], strategické využívání údajů o zaměstnání popisuje McDermott [2005], strategické využívání vzhledu Lutz [2010].

Dosavadní informace o vlivu individuálních charakteristik kandidátů do zastupitelstev obcí v České republice

V rámci analýz volebních výsledků českých komunálních voleb prozatím tématu vlivu individuálních charakteristik kandidátů na jejich šanci na zvolení nebyla věnována příliš velká pozornost. Byl ovšem doložen vliv inkumbence na pravděpodobnost zvolení kandidátů [Ryšavý, Bernard 2012]. Zatímco kandidující inkumbenti mají zhruba 80% šanci na zvolení, ostatní kandidáti získávají zastupitelská křesla jen cca ve 20% případů. Šance inkumbentů na zvolení je přitom od voleb v roce 1998 zhruba stabilní, zatímco šance ostatních kandidátů mírně klesají. S rostoucí velikostí obce také roste převis počtu kandidátů nad počtem zastupitelských míst, šance inkumbentů i ostatních kandidátů na zvolení jsou tedy v malých obcích podstatně vyšší než ve velkých městech. Na vzorku obcí okresu Šumperk ukazuje výrazný vliv inkumbence na zvolení zastupitelů rovněž Balík [2009: 177], v osmi vybraných městech také Šedo [2009]. Šedo zároveň upozorňuje na podstatnou skutečnost, že totiž inkumbenti obsazují výrazně častěji než jiní kandidáti přední místa na kandidátních listinách. Jejich vyšší šance na zvolení tak nevyplývá jen z vyšší voličské podpory, ale také z toho, že využívají vlastností volebního systému.

Balík [2009] věnoval hlubší pozornost preferenčnímu hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí, které s problematikou významu individuálních charakteristik kandidátů úzce souvisí. Analýza nepotvrdila jeho předpoklad, že v malých obcích jsou do zastupitelstev častěji voleni kandidáti umístění na kandidátních listinách na zadních (nevolitelných) pozicích. Úspěšnost takových kandidátů závisí na množství preferenčních hlasů, které získají. V malých obcích, kde jsou zpravidla všichni kandidáti dobře známi, by bylo možné očekávat vyšší podporu silných osobností ze zadních míst kandidátních listin. Ve skutečnosti jsou ovšem tyto „preferenční zastupitelé“ voleni v malých obcích podobně často jako ve velkých a jejich podíl se pohybuje v průměru kolem 22 %.

O vlivu dalších charakteristik jednotlivých kandidátů na jejich volební úspěch nemáme informace. Nápodvedou může být porovnání struktury množiny kandidátů a struktury množiny zvolených zastupitelů podle kritérií, jako je věk nebo pohlaví. Čmejrek [2008] například ukazuje, že mezi kandidáty převažují osoby středního věku, ovšem mezi zvolenými zastupiteli jsou lidé středního věku zastoupeni ještě výrazně častěji. Z toho lze usuzovat, že jak nízký, tak naopak vysoký věk patří k faktorům, které kandidáty ve volbách znevýhodňují. Neznáme ovšem mechanismus tohoto znevýhodnění. Nevíme, zda mladí a staří kandidáti dostávají od voličů méně hlasů, nebo zda jsou umísťováni na méně výhodných místech kandidátky, nebo zda kandidují častěji v těch obcích, kde je velký převis kandidátů nad zastupitelskými místy a šance na zvolení je tam tak automaticky nižší.

Rovněž nejsou podrobněji analyzovány různé aspekty voličského rozhodování, např. výše zmíněná retrospektivní kritéria při hodnocení inkumbentů. Je

možné, že v malých obcích jen s několika stovkami obyvatel, kterých je v České republice největší množství, hrají retrospektivní kritéria podstatnou roli, protože voliči mají snadnou šanci vidět přímé výsledky práce samosprávy. Je ovšem také možné, že vysoká míra informovanosti o činnosti samosprávy a zejména o postojích jednotlivých zastupitelů v malých obcích je spíše fikcí. Martinussenův [Martinussen 2004] výše popsaný výčet obtíží spojených s aplikací retrospektivních kritérií při volbách do zastupitelstev obcí platí v malých obcích možná ještě silněji než ve velkých. Bernard [2011] a Bernard et al. [2012] každopádně ukazují, že je velký problém doložit statistickou souvislost mezi výkonem samosprávy a socioekonomickými podmínkami v malých obcích. Strukturální vlivy, které situaci v malých obcích ovlivňují, jsou zřejmě příliš silné na to, aby samospráva dokázala v obcích dosáhnout podstatných změn socioekonomické situace. Voliči tak mají málo kritérií, podle kterých by úspěšnost samosprávy a kvalitu inkumbentů mohli hodnotit. Je ovšem pravděpodobné, že voliči činnost samosprávy posuzují podle jiných kritérií než podle změn socioekonomických podmínek, zejména podle takových, která nelze dobře kvantifikovat, jako je např. vzhled obce, kvalita úklidu, vystupování starosty a podobně. Doložit statisticky aplikaci takovýchto retrospektivních kritérií není dost dobře možné.

Volební systém pro volby do zastupitelstev obcí v České republice

Volební systém aplikovaný při volbách do zastupitelstev obcí v České republice vnáší do úvah o vlivu individuálních charakteristik kandidátů na jejich šance na zvolení další aspekty. Český komunální volební systém je poměrný a využívá částečně vázané kandidátní listiny, umožňuje ovšem preferenční hlasování a panašování [Balík 2009; Čmejrek, Bubeníček, Čopík 2010]. Voličům jsou tedy předloženy kandidátní listiny obsahující pro každý politický subjekt, který se voleb účastní, seznam kandidátů (minimálně jeden kandidát, maximálně tolik kandidátů, kolik je míst v zastupitelstvu obce).¹⁴ Voliči udělují hlasy buď jednotlivým kandidátům napříč kandidátními listinami, nebo celé kandidátní listině, nebo mohou obě formy kombinovat. V případě, že vyberou celou kandidátní listinu, je jejich volba stejná, jako by udělili hlas každému kandidátovi z této listiny. Pokud kromě jedné kandidátní listiny vybírají i jednotlivé kandidáty z jiných listin, obdrží hlas každý jednotlivě vybraný kandidát a z vybrané listiny tolik kandidátů, kolik zbývá do celkového počtu členů zastupitelstva, v pořadí, v němž jsou na listině uvedeni. Celkem může každý volič udělit tolik hlasů, kolik činí počet volených zastupitelů. Přestože ovšem voliči mají možnost vybírat kandidáty napříč kandidátními listinami (panašování), jejich hlas pro určitého kandidáta je v první řadě vždy

¹⁴ V obcích, kde se volí sedm a méně zastupitelů, může kandidátní listina obsahovat o třetinu více kandidátů, než kolik činí počet členů zastupitelstva obce. Tímto způsobem je v malých obcích, kde kandiduje jen jedna kandidátní listina, umožněna existence náhradníků.

hlasem pro kandidátní listinu, jíž je tento kandidát členem, a teprve v druhé řadě preferenčním hlasem pro zvoleného kandidáta v rámci této listiny. Při vyhodnocování výsledků se nejprve zjistí, kolik hlasů celkem získala která kandidátní listina, a podle tohoto počtu je odvozen počet zvolených zastupitelů z každé kandidátní listiny. Jména kandidátů, kteří jsou z určité kandidátní listiny zvoleni, se řídí v první řadě jejich pořadím na kandidátce. Je-li zvolen jeden kandidát, je to osoba na prvním místě, v případě dvou kandidátů osoby na prvním a druhém místě atd. Pouze tehdy, když počet hlasů pro určitého kandidáta překročí o 10 % průměrný počet hlasů všech kandidátů na dané listině, získává tento kandidát hlas přednostně.¹⁵

Popsaný volební systém vnáší do úvah o faktorech ovlivňujících šance jednotlivých kandidátů na zvolení dva aspekty. Za prvé, šance každého kandidáta na zvolení je výrazně determinována jeho pořadím na kandidátní listině. Kandidáti na předních místech listin mají výrazně větší šanci být zvoleni než kandidáti na zadních místech, kteří musí spoléhat na své preferenční hlasy. Za druhé, pro jednotlivé kandidátní listiny je výhodné, jsou-li zaplněny maximálním možným počtem kandidátů (hlas pro určitou listinu znamená hlas pro každého jejího kandidáta, listiny s menším počtem kandidátů se tak o hlasy připravují). To vede v praxi k tomu, že zadní místa kandidátních listin jsou zaplňována kandidáty takřkajíc do počtu, kteří o své zvolení do zastupitelstva ve skutečnosti neusilují.¹⁶

Chceme-li tedy analyzovat vliv individuálních charakteristik jednotlivých kandidátů na jejich šanci na zvolení do zastupitelstva obce v České republice, je třeba zkoumat dva různé procesy. V první řadě jde o to, jak charakteristiky kandidátů ovlivňují jejich šanci být zařazeni na přední místa kandidátních listin, z nichž je možné být zvolen do zastupitelstva i s malým počtem individuálních preferenčních hlasů, pokud dostane dostatek hlasů kandidátní listina jako celek. Dále pak můžeme se zohledněním pozice na kandidátní listině zjišťovat, jak individuální charakteristiky ovlivňují voličskou podporu a tedy přímo šanci na zisk mandátu.

¹⁵ Tento volební systém je poměrně komplikovaný, a jak poznamenává Lebeda [2009], voliči mu zpravidla dobře nerozumí. Možnost panašování chápou v první řadě jako výběr konkrétních kandidátů. Ve skutečnosti však každý hlas, jak bylo výše řečeno, je v první řadě hlasem pro určitou kandidátní listinu. Hlas odevzdaný pro určitého kandidáta tak může v mnoha případech znamenat, že do zastupitelstva bude zvolen kandidát jiný, i když ze stejné kandidátní listiny.

¹⁶ Doplnění kandidátních listin kandidáty „do počtu“ ovšem nemusí být strategicky výhodné vždy, zejména ne tehdy, když se kandidátní listina pohybuje na hranici volitelnosti. Volební zákon totiž stanovuje snižování uzavírací klauzule při nenominování plného počtu kandidátů. V některých případech, kdy kandidátní listina může očekávat spíše velkou podporu jednotlivých kandidátů a malou podporu celé listiny, může být výhodnější nenominovat plný počet kandidátů.

Metodologie výzkumu

Pro analýzu vlivu individuálních charakteristik kandidátů na jejich šance na zvolení v komunálních volbách v České republice jsme využili toho, že z volebních lístků, které voliči dostávají, lze vyčíst o kandidátech řadu informací, a to jejich pohlaví, věk, titul a zaměstnání.¹⁷ Dále se volič z volebního lístku dozvídá, za jaký politický subjekt kandidát kandiduje a jakou má stranickou příslušnost. Jedná se o základní informace, které voliči mohou využít při volebním rozhodování.

S pomocí seznamu kandidátů a zvolených zastupitelů v jednotlivých komunálních volbách od roku 1994 dále bylo navíc možno získat pro každého kandidáta informaci o tom, zda zastával funkci zastupitele již v předchozích volebních obdobích a kolikrát, tedy údaj o inkumbenci.

Pomocí série logistických regresí s dichotomickou závislou proměnnou pak byl analyzován vliv jednotlivých nezávislých proměnných na to, zda kandidát byl umístěn na kandidátní listině na volitelné pozici bez přeskokování a zda byl nebo nebyl zvolen. Tento postup umožňuje posoudit, které individuální charakteristiky kandidátů zvyšují či snižují jejich šanci na získání mandátu. Nedává nám ovšem možnost zkoumat, kteří voliči hlasují pro jaké typy kandidátů. Není tak možné věnovat se hypotéze o vlivu podobnosti charakteristik kandidáta a voliče.

Zpracování podkladových dat

Jako podkladová data byl využit seznam všech kandidátů do zastupitelstev obcí v České republice v komunálních volbách 2010. Seznam kandidátů obsahuje kromě jména kandidáta a volební strany také další údaje, a to zejména: pohlaví, věk, titul, navrhuje stranu¹⁸, stranickou příslušnost, kód obce, v níž kandidát kandidoval, pořadí na kandidátní listině, povolání, počet získaných hlasů, výsledek voleb (získal mandát či nikoliv). Kombinací seznamu kandidátů s datovým souborem obsahujícím informace o obcích je možno doplnit ke každému kandidátovi základní charakteristiky obce, v níž kandidoval, zejména její populační velikost.

Dále je možné kombinací seznamů kandidátů za všechny komunální volby od roku 1994 do roku 2010 extrahovat pro jednotlivé kandidáty informaci o předchozím zastávání zastupitelské funkce. Kombinace seznamů za jednotlivé volby ovšem není triviální. Bylo třeba identifikovat v seznamech ty kandidáty, kteří kandidovali vícekrát po sobě. Toho bylo dosaženo pomocí kombinace následující-

¹⁷ A také bydliště, tedy název obce, resp. v některých případech části obce. Údaj o bydlišti by mohl hrát roli, pokud by kandidáti bydlící v samostatných částech obce důsledně část obce v údaji o bydlišti uváděli. To ovšem není možné ověřit, proto s údajem o bydlišti kandidáta dále nepracujeme.

¹⁸ V případě koalic se navrhuje strana může lišit od strany volební.

Tabulka 1. Nezávislé proměnné a jejich rozložení v datovém souboru

Typ proměnné	Proměnná	Hodnoty proměnné		
		kandiduje nově	jedno období	2 a více období
Politické charakteristiky	inkumbence	79,2 %	8,9 %	11,8 %
	politický* subjekt	parlamentní strana	neparlamentní strana či hnutí	sdružení nezávislých kandidátů
		43,1 %	14,4 %	37,3 %
	straník/ nestraník	nestraník	straník	
Sociodemografické charakteristiky		81,6 %	18,4 %	
	pohlaví	muž	žena	
		68,9 %	31,1 %	
	věk	do 30 let	31-60 let	nad 60 let
		12,8 %	73,6 %	13,5 %
	titul	bez titulu	vš	MUDr.
		77,6 %	21,0 %	1,4 %

Zdroj: seznam kandidátů komunálních voleb 2010, zdrojová data ČSÚ.

* Dopočet do 100 % tvoří samostatně kandidující nezávislí kandidáti.

cích kritérií: shoduje se jméno i příjmení kandidáta, shoduje se obec, v níž kandiduje, shoduje se rok narození kandidáta. Identifikace vícekrát kandidujících kandidátů byla provedena automaticky s využitím elektronických databázových systémů. Výsledkem je soubor všech kandidátů do zastupitelstev obcí v České republice od roku 1994 do roku 2010 s údaji o tom, ve kterých volbách který kandidát kandidoval, za jaký politický subjekt a s jakým výsledkem. Celkový počet osob v seznamu činí 570 674.¹⁹ Z tohoto souboru byly pro volby v roce 2010 extrahovány informace o předchozích zastupitelských funkcích jednotlivých kandidátů.

¹⁹ Provedený postup není zcela bezchybný. Díky kombinaci více kritérií užitých při identifikaci identických osob se sice podařilo ve většině případů zamezit mylné shodě různých osob se stejným jménem (v malých obcích, kde často kandidují navzájem příbuzní kandidáti, nezřídka dochází k tomu, že kandidují dvě i více osob stejného jména a příjmení). Hlavní problém ovšem činí změna příjmení žen po sňatku (ženu, která změnila příjmení, se nepodaří identifikovat jako jednu osobu) a nepřesné údaje o věku, které uvádí mnoho kandidátů (pro identifikaci byla využita tolerance ± 1 rok). Celkový počet chyb je však zřejmě zanedbatelný. Další problém tvoří zastupitelé, kteří získali mandát teprve v průběhu volebního období jako náhradníci. V použitém seznamu je není možné identifikovat jako inkumbenty.

Dále byly za pomoci informací v souboru zjištěny údaje o počtu mandátů, které získaly jednotlivé kandidátní listiny, a také údaj, zda se kandidáti nacházeli na takovém pořadovém místě na kandidátní listině, které umožňovalo získat mandát bez přeskakování (dále v textu označováno jako volitelná pozice), nebo zda museli pro získání mandátu získat dodatečné preferenční hlasy (nevolitelná pozice).

Data obsažená ve výsledném datovém souboru jsou unikátní tím, že zahrnují všechny obce v České republice. Dosavadní srovnatelné výzkumy totiž pracovaly jen s velmi omezeným počtem obcí [např. Balík 2008; Šedo 2009]. S jejich výsledky tak bylo třeba zacházet velmi opatrně. Z analýzy jsou vyloučeny pouze obce, které využívají v komunálních volbách rozdělení do několika volebních obvodů. Jejich volební systém je tak odlišný a nelze je smysluplně porovnat s ostatními obcemi. V roce 2010 to byly tři obce – Praha, Olomouc a Lišov.

Údaje o kandidátech, které bylo možné vyčíst z použitého seznamu, vstupují do analýzy jako nezávislé proměnné. Závislé proměnné pak tvoří dvě informace (obsadil na kandidátce volitelné místo / neobsadil volitelné místo a získal mandát / nezískal mandát). Tabulka 1 sumarizuje nezávislé proměnné a jejich rozložení v datovém souboru.

Využité nezávislé proměnné se týkají politických informací o kandidátech (inkumbence, stranická příslušnost, politický subjekt, za něž kandidát kandiduje) a sociodemografických informací (pohlaví, věk, titul). S výjimkou údajů o inkumbenci jsou všechny tyto informace uvedeny na volebním lístku.

Údaje o inkumbenci jsou pro zjednodušení kategorizovány do tří kategorií (kandiduje nově, byl ve funkci jedno volební období, byl ve funkci více období po sobě). Politické subjekty, za které kandidát kandiduje, byly rovněž pro účely analýzy kategorizovány. Do první kategorie řadíme politické strany, které v roce 2010 patřily mezi parlamentní strany, ať už před parlamentními volbami, nebo po nich (ODS, ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, SZ, VV, TOP 09)²⁰, do druhé kategorie ostatní politické strany a hnutí, do třetí kategorie kandidátky sdružující nezávislé kandidáty. Pozici kandidáta uvnitř politické strany indikuje dichotomická proměnná straník/nestraník. Politické strany totiž v komunálních volbách na své kandidátky zpravidla kromě svých členů umísťují osoby bez politické příslušnosti (ať už proto, že na komunální úrovni nemají dostatek členů, kteří by mohli kandidovat, nebo protože zařazení nestraníků má přitáhnout pozornost voličů). Politickou příslušnost je možno chápat jako specifický stranický zdroj, mohla by tedy šanci kandidátů na volební úspěch zvyšovat. Na druhou stranu, nízká důvěryhodnost politických stran v České republice a také pojetí komunální politiky jako nepolitické, resp. nestranické [např. Ryšavý 2006; Bubeníček 2010] by mohly vést voliče k upřednostňování kandidátů bez politické příslušnosti.

²⁰ Neřadím sem ovšem stranu Starostové a nezávislí, která je v parlamentu zastoupena v koalici s TOP 09. Zároveň sem řadím všechny koalice a sdružení politických subjektů, z nichž alespoň jeden člen patří k parlamentním stranám.

Z dalších individuálních charakteristik byly do analýzy zařazeny ty, které lze vyčíst z volebního lístku, tedy pohlaví kandidáta, jeho věk a případný vysokoškolský titul. Volební lístky obsahují navíc informaci o zaměstnání kandidátů. Kategorizace uvedených zaměstnání ovšem představuje prakticky neřešitelný úkol, protože kandidáti svá zaměstnání uvádějí pod různými označeními, což znemožňuje automatikou kategorizaci. Na některá povolání však lze usuzovat i z uvedeného typu vysokoškolského titulu. Takto bylo možné identifikovat kandidáty lékaře (titul MUDr.). Povolání lékaře má v České republice vysokou prestiž, a proto je pravděpodobné, že tvoří jeden z individuálních zdrojů, který voliči mohou při své volbě zohledňovat.

Provedené analýzy

Bylo provedeno několik sérií logistických regresí. Obce byly ve všech analýzách rozděleny podle své velikosti do tří skupin (obce venkovského charakteru – méně než 3000 obyvatel; malá a střední města – 3000 až 50 000 obyvatel; velká města – více než 50 000 obyvatel). V každé velikostní kategorii obcí byla provedena vlastní analýza.²¹ V první sérii byla zjišťována pravděpodobnost umístění na volitelné pozici na kandidátní listině s nezávislými proměnnými pohlaví, věk, titul, inkumbence a politický subjekt. Z této analýzy byli vyloučeni všichni kandidáti, kteří kandidovali jako samostatní nezávislí kandidáti, protože u nich nemá smysl uvažovat o pořadí na kandidátní listině.

Ve druhé sérii byli vytříděni jen ti kandidáti, kteří se umístili na kandidátních listinách na volitelných pozicích, a byl zkoumán vliv nezávislých proměnných na pravděpodobnost jejich zvolení.

Ve třetí sérii byli vytříděni naopak jen kandidáti, kteří se umístili na nevolitelné pozici, a byl opět zkoumán vliv nezávislých proměnných na pravděpodobnost jejich zvolení. V podstatě je tak zjišťováno, čím je ovlivněna jejich šance, že pomocí preferenčních hlasů přeskochí kandidáty před sebou.

V závěrečné sérii byly vytříděny jen kandidátní listiny parlamentních politických stran (ODS, ČSSD, KSČM, KDU-ČSL, SZ, VV, TOP 09) a analýzy byly zopakovány se zařazením dodatečné nezávislé dichotomické proměnné – straník/nestraník.

²¹ České obce mají extrémní velikostní rozpětí (od několika desítek až po stovky tisíc obyvatel). Podoba komunální politiky a vztahy voličů a zastupitelů se v malých obcích výrazně liší od situace ve velkých městech [Bernard et al. 2012]. Proto je třeba předpokládat, že i význam individuálních charakteristik kandidátů bude v malých obcích jiný než ve velkých. Proto je třeba v analýze zkoumat obce různých velikostních kategorií zvlášť.

Výsledky analýzy

Vstupní analýza

Nejprve byla provedena jednoduchá analýza podílu kandidátů, kteří získali zastupitelský mandát, podle jednotlivých kategorií kandidátů vymezených nezávislými proměnnými. Její výsledky shrnuje Tabulka 2. Je patrné, že všechny zkoumané nezávislé proměnné skutečně diferencují šanci kandidátů na získání zastupitelského mandátu. Muži získávají mandát o něco častěji než ženy, lidé středního věku častěji než mladí kandidáti a senioři, vysokoškoláci častěji než lidé bez vysokoškolského titulu a lékaři ještě častěji než ostatní vysokoškoláci, inkumbenti získávají mandát mnohem častěji než nováčci, kandidáti kandidující za nezávislé politické subjekty jsou úspěšnější než kandidáti politických stran a nestraníci úspěšnější než straníci. Zdaleka největší vliv má podle výsledků této předběžné analýzy inkumbence, tedy předchozí zastávání zastupitelské funkce.

Tato prvotní analýza naznačuje důležité rozdíly z hlediska šancí jednotlivých kandidátů na volební úspěch, nedokáže ovšem postihnout mechanismy,

Tabulka 2. Pravděpodobnost získání mandátu pro jednotlivé skupiny kandidátů, komunální volby 2010

		Zisk mandátu
Pohlaví	muž	30,9 %
	žena	24,4 %
Věk	do 30 let	16,2 %
	senior 61+	22,0 %
	31–60	32,3 %
Titul	bez titulu	26,3 %
	s titulem	37,4 %
	MUDr.	43,4 %
Inkumbence	ne	16,1 %
	jednou	73,1 %
	dva a vícekrát	81,1 %
politický subjekt	parlam. strana	19,7 %
	neparlam. strana	17,5 %
	sdružení nezávislých kandidátů	42,0 %
politická příslušnost	nestraník	30,5 %
	straníci	21,4 %

Zdroj: seznam kandidátů komunálních voleb 2010, zdrojová data ČSÚ.

kterými jsou rozdílné šance vytvářeny. Takové mechanismy mohou být trojího druhu. Zprvé, rozdílné šance různých skupin kandidátů mohou vyplývat z podoby kandidátních listin. Kandidáti s menšími šancemi mohou být umísťováni na zadní pozice na kandidátkách. Zadruhé, rozdílné šance mohou vyplývat z voličského chování, kandidáti s menšími šancemi možná získávají menší počet preferenčních hlasů. Zatřetí, rozdílné šance mohou vyplývat z odlišné struktury kandidátů v různě velkých obcích. V malých obcích jsou komunální volby zpravidla méně soutěživé než ve velkých, šance na získání mandátu je zde tedy větší. Pokud jsou v malých obcích některé skupiny kandidátů zastoupeny výrazně častěji než ve městech (například nestraníci), bude v celkovém pohledu šance těchto skupin na získání mandátu vyšší. Provedená vstupní analýza dále nedokáže očistit vlivy jednotlivých nezávislých proměnných od sebe navzájem.

Pro lepší pochopení mechanismu vzniku různých pravděpodobností získání mandátu v různých skupinách kandidátů bylo proto provedeno několik sérií logistických regresních analýz (viz výše).

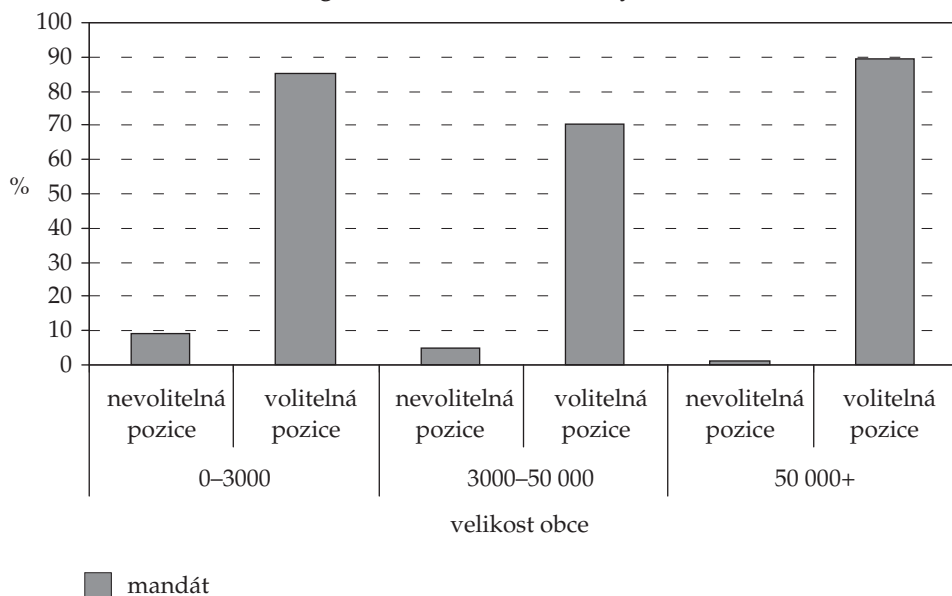
Analýza šancí na umístění na volitelné pozici na kandidátce

Pouze cca 27 % kandidátů, mimo kandidáty kandidující jako samostatní nezávislí kandidáti, zastávalo na kandidátních listinách takovou pozici, že by bez přeskačování mohli být zvoleni do zastupitelstva obce, v níž kandidovali (dále v textu pod označením „volitelná pozice“). Velkou roli zde ale hraje velikost obce. V obcích do 3000 obyvatel takovou pozici zastávalo 35 % kandidátů, naopak ve městech nad 50 000 obyvatel jen 8,5 % kandidátů.

Šance na získání mandátu je ovšem zcela zásadně závislá na tom, zda kandidát obsadil na kandidátce volitelnou pozici nebo nikoliv. Obrázek 1 ukazuje šance kandidátů na volitelných a nevolitelných pozicích na získání mandátu v obcích různých velikostních kategorií.

Kandidáti na nevolitelných pozicích získávají mandát jen v minimálním procentu případů. V malých obcích cca v 9 %, ve velkých městech ovšem jen zhruba v 1 % případů. Individuální šance na získání dostatečného množství preferenčních hlasů pro přeskačování kandidátů na přednějších místech listiny je tedy velice nízká. Naopak kandidáti na volitelných místech mají zastupitelský post dosti jistý. Ve velkých městech a malých obcích ho v roce 2010 získali téměř v 90 % případů. Ve střední velikostní kategorii obcí docházelo na předních místech kandidátek k největším změnám, mandát zde získalo jen cca 70 % kandidátů na volitelných místech, naopak 30 % z nich bylo nakonec přeskočeno někým ze zadních míst.

Pro pochopení, nakolik jsou rozdílné šance různých skupin kandidátů na získání mandátu ovlivněny jejich pozicí na kandidátní listině, bylo provedeno několik logistických regresí se závislou proměnnou umístění na volitelném místě na kandidátní listině. Nejprve byla provedena analýza pro každou velikostní kategorii obcí zvlášť a nakonec analýza pro všechny obce v souboru. Výsledky zachycuje Tabulka 3.

Obrázek 1. Pravděpodobnost získání mandátu podle pozice na kandidátní listině a velikostní kategorie obce, komunální volby 2010

Zdroj: seznam kandidátů komunálních voleb 2010, zdrojová data ČSÚ.

Analýza ukazuje, že předchozí zastávání zastupitelské funkce je zdaleka nejsilnějším prediktorem šance na dobré umístění na kandidátní listině, a to ve všech velikostních kategoriích obcí. Dokonce lze říci, že zastupitelé, kteří zastávali svou funkci minimálně po dvě volební období, mají ještě větší šance na dobré umístění než ti, kdo tuto funkci zastávali jen jednou. V malých obcích je šance inkumbentů oproti nováčkům desetkrát, resp. patnáctkrát vyšší, ve městech je rozdíl ještě markantnější.²² Vliv ostatních nezávislých proměnných je mnohem slabší. Typ politického subjektu, za který kandidát kandiduje, má různý vliv v různých velkých obcích. V malých obcích mají kandidáti nejlepší šance na volitelné místo v nezávislých kandidátních listinách (nezávislé kandidátní listiny jsou zde tedy úspěšnější než ostatní politické subjekty a volitelných míst je na nich nejvíce) a naopak nejmenší šance v listinách parlamentních stran.²³ Ve měs-

²² Podíl šancí inkumbentů vůči nováčkům vyjádřený hodnotou $\text{Exp}(B)$ je 9,999, resp. 15,529. Šance (odds) je definována jako poměr pravděpodobnosti úspěchu vůči pravděpodobnosti neúspěchu.

²³ Je ale třeba vzít v úvahu, že v části malých obcí kandiduje právě tolik kandidátů, kolik je míst v zastupitelstvu, a ve skutečnosti tak nedochází k jejich soutěžení. Pokud bychom tyto obce z analýzy vypustili, výsledky pro malé obce by mohly být poněkud odlišné.

Tabulka 3. Modely logistické regrese se závislou proměnnou „volitelná pozice“

	obce do 3000 obyvatel		3000–50 000 obyvatel		Nad 50 000 obyvatel		CELKEM	
	B	Exp(B)	B	Exp(B)	B	Exp(B)	B	Exp(B)
Konstanta	-1,725	,178	-2,504	,082	-2,823	,059	-2,952	,052
inkumbence	2,302	9,999	2,797	16,392	2,918	18,504	2,430	11,355
jedno volební období	2,743	15,529	3,123	22,714	3,250	25,798	2,852	17,329
dvě volební období a více	,311	1,365	-,415	,660	-,724	,485	-,017	,983
politický subjekt	,710	2,033	,309	1,363	-18,599	,000	,615	1,849
neparl. strana								
sduž. nez. kand.								
pohlaví	-1,172	,842	-,408	,665	-,239	,788	-,223	,800
žena								
věk	-270	,763	-,583	,558	-,706	,494	-,329	,720
mladší do 30 let								
senioři 61 +	-,544	,581	-,758	,468	-,602	,548	-,595	,552
tituly	,698	2,010	,879	2,408	,793	2,210	,767	2,153
vysokoškolský titul								
MUDr.	,022	1,022	,178	1,194	,589	1,802	,189	1,208
velikost obce								
do 3000 obyvatel							1,295	3,651
3000–50 000 obyvatel							,359	1,432
Nagelkerke R2	0,349		0,349		0,328		0,399	
podíl správně klasifikovaných	78 %		90 %		93 %		83 %	

Zdroj: seznam kandidátů komunálních voleb 2010, zdrojová data ČSÚ.

Poznámka: Závislá proměnná: umístění na kandidátní lince na volitelném místě bez přeskokování.

Všechny nezávislé proměnné jsou kategorické. Referenční kategorie (nováček, parlamentní strana, muž, střední věk, bez titulu, více než 50 000 obyvatel) nejsou v tabulce uvedeny.

tech střední velikosti jsou stále ještě nejúspěšnější nezávislé kandidátky, ovšem jejich výhody oproti kandidátkám parlamentních stran už jsou minimální a kandidátky neparlamentních stran a hnutí jsou nejméně úspěšné. Ve velkých městech jsou naopak kandidátky parlamentních stran zdaleka nejúspěšnějším typem kandidátních listin.²⁴ Výsledky tak ukazují, že voličské chování v malých obcích se dosti podstatně liší od voličského chování ve městech a dochází zde k upřednostňování kandidátních listin nezávislých kandidátů. Vliv ostatních nezávislých proměnných ovšem na velikosti obcí v podstatě nezávisí. Ženy mají o něco menší šance na volitelnou pozici na kandidátkách než muži. Platí tedy nejen známý fakt, že žen kandiduje méně než mužů, ale také skutečnost, že jejich pozice na kandidátních listinách, a tedy šance ke vstupu do zastupitelstva, jsou systematicky horší než u mužů. Podobným způsobem jsou na kandidátních listinách znevýhodněni mladí kandidáti a senioři, naopak vysokoškoláci získávají volitelné pozice výrazně častěji než ostatní.

V malých obcích, kde je nižší převis kandidátů, jsou celkově šance na volitelnou pozici výrazně vyšší než ve městech (téměř čtyřnásobné oproti velkým městům a 1,4násobné oproti malým a středním městům).

Získané koeficienty modelu umožňují predikovat pravděpodobnost různých kandidátů na umístění na volitelné pozici. Např. nejtypičtější kandidát v malé obci, tedy muž středního věku, kandidující nově, za sdružení nezávislých kandidátů, bez vysokoškolského titulu, má šanci na volitelné umístění zhruba 1 : 2,76, tedy pravděpodobnost 27 %. Pokud bude mít tento kandidát vysokoškolský titul, jeho šance vzrůstají zhruba dvojnásobně, tedy na 1 : 1,37, resp. pravděpodobnost 42 %. Bude-li náš kandidát navíc inkumbentem, který již jedno volební období vykonává funkci zastupitele, narůstají jeho šance desetkrát, na 1 : 0,14, pravděpodobnost volitelného umístění pro něj tedy podle modelu dosahuje cca 88 %.

S pomocí uvedených modelů se daří správně předpovědět umístění na kandidátce zhruba u 78 % až 93 % kandidátů.

Analýza šancí na získání mandátu

Pozice na kandidátní listině je sice velmi významným mechanismem, který určuje pravděpodobnost zvolení různých kandidátů, ovšem díky možnosti preferenčního hlasování mohou voliči její význam oslabit. Preferenční hlasy pro kandidáty z nevolitelných pozic znamenají jednak nárůst šancí těchto kandidátů na zvolení, jednak snížení šancí kandidátů na volitelných pozicích, kteří tak mohou být odsunuti na nevolitelné místo. V dalších dvou sériích logistických regresí je tak zkoumán vliv nezávislých proměnných na pravděpodobnost získání mandátu nejprve pro kandidáty na volitelných místech kandidátních listin, a dále pro

²⁴ Kandidátní listiny sdružení nezávislých kandidátů už se v nich navíc prakticky nevyskytují.

Tabulka 4. Modely logistické regrese se závislou proměnnou „získ mandátu“, jen kandidáti na volitelných pozicích

	obce do 3000 obyvatel		3000–50 000 obyvatel		nad 50 000 obyvatel		CELKEM	
	B	Exp(B)	B	Exp(B)	B	Exp(B)	B	Exp(B)
Konstanta	–1,171	,310	–1,098	,333	–1,121	,326	–1,588	,204
Incumbence	,988	2,685	1,135	3,112	1,577	4,842	1,023	2,783
	1,223	3,398	1,684	5,386	,671	1,957	1,339	3,817
Politický subjekt								
jedno volební období	,040	1,041	,036	1,037	–,389	,677	,073	1,075
dvě volební období a více	,293	1,341	,221	1,248	XXX	XXX	,315	1,370
Pohlaví								
žena	,066	1,068	,051	1,052	,294	1,342	,062	1,064
Věk								
mladší do 30 let	–,031	,970	–,421	,656	–,617	,539	–,084	,919
senioři 61+	–,272	,762	–,282	,754	–,065	,937	–,261	,770
Tituly								
vysokoškolský titul	,312	1,366	,336	1,400	,459	1,583	,312	1,366
MUDr.	,853	2,347	1,174	3,235	2,039	7,684	1,080	2,945
Číslo na kandidátce	–,644	,525	–,605	,546	–,563	,569	–,628	,534
Úspěšnost kandidátky	,961	2,614	,717	2,048	,763	2,144	,897	2,453
velikost obce								
do 3000 obyvatel							,558	1,747
3000–50 000 obyvatel							–,032	,968
Nagelkerke R2	0,363		0,356		0,417		0,369	
podíl správně klasifikovaných	84 %		78 %		89 %		83 %	

Zdroj: seznam kandidátů komunálních voleb 2010, zdrojová data ČSÚ.

Poznámka: Závísí proměnná: získ mandátu.

U kategoričkých nezávislých proměnných nejsou uvedeny referenční kategorie (nováček, parlamentní strana, muž, střední věk, bez titulu, více než 50 000 obyvatel).

kandidáty na nevolitelných místech. Kandidáti z listin, které nezískaly ani jedno zastupitelské místo, jsou z této analýzy vyloučeni. Dále jsou opět vyloučeni samostatně kandidující kandidáti, u nichž nelze hovořit o volitelných a nevolitelných pozicích.

Tabulka 4 zobrazuje nejprve výsledky analýz pro kandidáty na volitelných pozicích.

Do analýzy byly jako dodatečné nezávislé proměnné přidány proměnná vyjadřující pořadí kandidáta na kandidátní listině (kandidáti na přednějších pozicích mají větší šanci, že i když je někdo přeskočí díky preferenčním hlasům, nebudou odsunuti až na nevolitelné místo) a také celková úspěšnost kandidátní listiny vyjadřující celkový počet získaných mandátů. Nezávislé proměnné v tomto případě nediferencují šance kandidátů tak silně jako v případě analýzy šancí na volitelné umístění. Nejsilnější vliv má opět inkumbence. Kandidáti, kteří již dříve zastávali funkci zastupitele, mají ve všech velikostních kategoriích obcí několikanásobnou šanci na zvolení oproti nováčkům. Ve větších obcích je přitom vliv inkumbence větší než v malých. Ženy na volitelných pozicích mají zhruba stejné šance na zvolení jako muži, mladí a starší kandidáti mají ovšem menší šance než kandidáti středního věku. Vysokoškoláci mají o něco vyšší šance na zvolení než osoby bez titulu, výrazný vliv má titul MUDr. Jeho nositelé mají zhruba trojnásobné šance na zvolení oproti lidem bez titulu, ve velkých městech je přitom tento vliv zdaleka nejsilnější. Při zohlednění ostatních proměnných mají kandidáti na volitelných pozicích nejvyšší šanci na zvolení v malých obcích (nejméně často jsou preferenčními hlasy odsunuti na nevolitelná místa). Výraznou roli hraje i v rámci volitelných pozic pořadí na kandidátní listině. Posun o jednu příčku v pořadí dolů znamená snížení šancí na zvolení zhruba na polovinu. Naopak platí, že čím úspěšnější je kandidátní listina jako celek, tím větší šance mají její kandidáti na volitelných pozicích, že právě oni získají mandát. Pro lepší představu může opět posloužit výpočet pravděpodobností zvolení. Představme si typického kandidáta na malé obci popsaného výše (muž středního věku, kandidující nově, na nezávislé kandidátní listině, bez vysokoškolského titulu). Je-li na kandidátní listině umístěn na prvním místě a listina získala celkem tři zastupitele, jeho šance na získání mandátu je $1 : 0,26$, tedy pravděpodobnost cca 80 %. Je-li ovšem na stejné listině na třetím místě, tedy posledním volitelném bez přeskokování, jeho šance činí jen $1 : 1,07$, tedy cca 52 %. Je totiž vystaven většímu riziku přeskočení.

Poněkud odlišně vypadají výsledky obdobné analýzy pro kandidáty na nevolitelných pozicích. Již bylo uvedeno, že celkově jsou jejich šance na zvolení oproti kandidátům na volitelných pozicích výrazně nižší. Dosti silně ovšem závisí právě na jejich individuálních charakteristikách. Výsledky jsou zobrazeny v Tabulce 5.

I v této analýze patří k nejsilnějším prediktorům volebního úspěchu (v tomto případě daném přeskočením některého výše umístěného kandidáta) inkumbence, přičemž její vliv je nejsilnější ve středně velkých obcích. Stejně jako v dalších analýzách i zde platí, že je velký rozdíl mezi inkumbenty, kteří zastupitelskou

Tabulka 5. Modely logistické regrese se závislou proměnnou „získ mandátu“, jen kandidáti na nevolitelných pozicích

	obce do 3000 obyvatel		3000–50 000 obyvatel		nad 50 000 obyvatel		CELKEM	
	B	Exp(B)	B	Exp(B)	B	Exp(B)	B	Exp(B)
Konstanta	-1,512	,220	-2,051	,129	-1,895	,150	-2,260	,104
inkumbence	1,371	3,939	1,935	6,924	,372	1,451	1,486	4,421
politický subjekt	1,819	6,168	2,603	13,509	1,697	5,458	2,009	7,459
	-0,012	,989	-,169	,844	,504	1,656	-,073	,930
	0,079	1,082	,057	1,059	XXX	XXX	,068	1,070
Pohlaví	-0,182	,834	-,116	,890	-,635	,530	-,169	,844
Věk	-0,451	,637	-,876	,416	-1,211	,298	-,502	,606
	-,646	,524	-,439	,645	,254	1,289	-,552	,576
Tituly	,804	2,235	,754	2,125	,543	1,720	,788	2,198
	1,709	5,525	2,337	10,348	2,278	9,756	2,123	8,358
číslo na kandidátce	-,227	,797	-,224	,800	-,186	,831	-,225	,798
úspěšnost kandidátky	,194	1,214	,246	1,279	,089	1,093	,203	1,226
velikost obce							,672	1,958
							,473	1,605
Nagelkerke R2	0,179		0,350		0,337			0,240
podíl správně klasifikovaných	90 %		95 %		98 %			92 %

Zdroj: seznam kandidátů komunálních voleb 2010, zdrojová data ČSÚ.

Poznámka: U kategorií nezávislých proměnných nejsou uvedeny referenční kategorie (nováček, parlamentní strana, muž, střední věk, bez titulu, více než 50 000 obyvatel).

funkci zastávali jen jedno volební období, nebo více období. Pokud se vícenásobní inkumbenti nacházejí na nevolitelných pozicích kandidátních listin, jejich šance na přeskočení kandidátů před sebou je několikanásobně vyšší než šance nováčků. Typ politického subjektu v podstatě nehraje roli, což znamená, že na kandidátních listinách parlamentních stran, neparlamentních stran i na nezávislých listinách mají kandidáti na nevolitelných pozicích zhruba stejnou šanci na přeskočení. Z analýzy vyplývá, že jistým způsobem byly při přeskokování znevýhodňovány ženy, a to především ve velkých městech. Kandidáti muži mají vyšší šance, že i z nevolitelného místa získají mandát. Totéž platí i o věku. Mladí kandidáti a senioři mají relativně menší šance na přeskočení než kandidáti středního věku, pouze ve velkých městech jsou šance seniorů vyrovnané s kandidáty středního věku (naopak tam ale jsou nejvíce znevýhodněni mladí do 30 let). Výrazný vliv má titul, a to jak jakýkoliv vysokoškolský titul, tak zejména titul MUDr. Je zřejmé, že údaj o vzdělání, resp. zaměstnání kandidáta je pro voliče důležitým nositelem informace, kterou využívají při své volební chování. Lékaři na nevolitelných pozicích tak mají několikanásobně vyšší šance na zvolení než lidé bez titulu. Pořadí na kandidátce ani celková úspěšnost kandidátky šanci na zvolení osob na nevolitelných pozicích nijak zásadně neovlivňují, ale určitý vliv též mají. Kandidáti ze zadních míst kandidátky jsou voleni o něco méně často než ti, kteří se sice nacházejí na nevolitelných pozicích, ale těsně za hranicí volitelnosti.

Vliv politické příslušnosti

Ve výše uvedených analýzách jsme odhlíželi od politické příslušnosti jednotlivých kandidátů jakožto jednoho z možných prediktorů volebního úspěchu. Činili jsme tak proto, že volební příslušnost silně souvisí s politickým subjektem, za který kandidáti kandidují, a nebylo by metodologicky vhodné řadit je do analýzy zároveň. Proto byla provedena separátní analýza vlivu politické příslušnosti,

Tabulka 6. Poměry šancí nestraníků vůči straníkům pro umístění na volitelném místě kandidátní listiny a zisk mandátu. Pouze kandidáti parlamentních stran a koalic s jejich zastoupením

velikost obce	obce do 3000 obyvatel	3000–50 000 obyvatel	nad 50 000 obyvatel
umístění na volitelném místě kandidátky	0,668	0,335	0,251
zisk mandátu v případě kandidátů na volitelných místech	1,648	1,739	1,242
zisk mandátu v případě kandidátů na nevolitelných místech	1,547	2,05	2,382

Zdroj: seznam kandidátů komunálních voleb 2010, zdrojová data ČSÚ.

v níž jsme se omezili pouze na kandidátní listiny parlamentních stran a koalic, v nichž jsou parlamentní strany zastoupeny. Byly provedeny stejné série logistických regresí jako v předchozích případech, zde ovšem neuvádíme jejich celkové výsledky, ale jen vzájemný poměr šancí nestraníků a straníků. Výsledky zobrazuje Tabulka 6.

Z výsledků analýzy vyplývá, že oba výše uvedené pohledy na vliv stranické příslušnosti jsou oprávněné. Straníci na kandidátkách parlamentních politických stran mají výrazně vyšší šanci zajistit si umístění na volitelné pozici bez přeskokování. V malých obcích je šance nestraníků oproti nim zhruba dvoutřetinová, ve velkých městech ale už jen čtvrtinová. Přední místa kandidátek jsou zde obsazována především osobami s politickou příslušností. Voliči ovšem udělují své hlasy častěji nestraníkům než straníkům. Jak v rámci skupiny kandidátů na volitelných pozicích, tak v rámci skupiny kandidátů na nevolitelných pozicích lze ve všech velikostních kategoriích obcí zaznamenat vyšší šance nestraníků na získání mandátu. Markantní je to především u kandidátů na nevolitelných pozicích. Ve městech střední velikosti i ve velkých městech mají zhruba dvojnásobnou šanci na zvolení oproti straníkům, kteří jinak vykazují shodné charakteristiky.

Interpretace a závěry

Již vícekrát bylo konstatováno, že i přesto, že o tom voliči často nevědí, v komunálních volbách má pořadí jednotlivých kandidátů na kandidátních listinách zásadní vliv na jejich šance na získání mandátu [Balík 2009; Lebeda 2009]. Empirická analýza výsledků komunálních voleb v roce 2010 toto zjištění potvrzuje. Jen malému procentu kandidátů se daří díky preferenčním hlasům přeskočit kandidáty před sebou a získat mandát, pokud byli na kandidátních listinách umístěni v zadních pozicích.²⁵ Tento fakt je způsoben platným volebním systémem. Ukazuje se ale, že osud jednotlivých kandidátů dále ovlivňují jejich různé individuální charakteristiky, které lze považovat za zdroje, jimiž kandidáti ve volbách disponují, resp. za zkratky, které voliči používají při volebním rozhodování. Tyto charakteristiky mají vliv jak na pořadí, v němž jsou kandidáti umístěni na kandidátních listinách, tak na podporu od voličů. Vliv zkoumaných individuálních charakteristik z větší části odpovídá zjištěním ze studií provedených v jiných kontextech, především v zahraničí: silně pozitivní vliv na šance na zvolení má inkumbence, a dále vlastnosti, které v očích voličů mohou zvyšovat schopnost kandidáta vykonávat kvalitně funkci zastupitele: vysokoškolský titul a střední věk.

²⁵ Volitelných pozic bez přeskokování je ovšem na různých kandidátních listinách různý počet, podle toho, kolik mandátů která listina získala. Je tedy též možné, že všechny pozice určité kandidátní listiny jsou volitelné bez přeskokování. Typické je to v těch obcích, kde je do voleb nasazena jen jedna listina a počet kandidátů je roven počtu zastupitelů. V malých obcích je taková situace relativně častá.

Přítom nejdůležitějším nezávislým faktorem je inkumbence. Kandidáti obhajující zastupitelskou funkci se ve všech velikostních kategoriích obcí umísťují na předních místech kandidátních listin, a navíc získávají vyšší voličskou podporu než noví vyzyvatelé. Dobré pozice inkumbentů na kandidátních listinách lze zřejmě vysvětlit jednak jejich vlivem v politických stranách a sdruženích, která kandidátní listiny sestavují, dále tím, že při sestavování listin se bere ohled na volitelnost jednotlivých kandidátů, a také tím, že inkumbenti patří zpravidla mezi kandidáty, kteří mají skutečný zájem být zvoleni. Naproti tomu v řadách jejich vyzyvatelů se nachází nemálo osob, které jen doplňují kandidátní listinu, ale se zvolením nepočítají a ani o ně valně nestojí. Vyšší voličská podpora inkumbentů může mít rovněž různá vysvětlení, pravděpodobně nejvýznamnějším důvodem je vyšší známost inkumbentů, která vede k vyššímu počtu preferenčních hlasů. Tomu by napovídal i fakt, že vysoká voličská podpora inkumbentů je typická především pro města, ve venkovských obcích se vyskytuje rovněž, ale je nižší. V malých obcích totiž netěží inkumbenti tolik z toho, že jejich jméno je mezi voliči známé, protože i vyzyvatelé jsou zpravidla dobře známí. S použitými daty nelze rozhodnout, nakolik je efekt inkumbence způsoben selekcí a strategickými odchody politiků s nízkými šancemi na zvolení a nakolik se v něm projevuje schopnost inkumbentů zajistit si zvláštní volební zdroje. Můžeme pouze konstatovat, že vysoká podpora inkumbentů je rozhodně stabilizujícím prvkem personálního složení zastupitelstev obcí.²⁶ Na druhou stranu, Ryšavý a Bernard [2012] ukazují, že tato stabilita je narušována velkým množstvím dobrovolných odchodů inkumbentů, kteří v dalších volbách nekandidují.

Další politické charakteristiky kandidátů, tedy typ politického subjektu, za který kandidují, a jejich politická příslušnost, mají oproti inkumbenci jen sekundární význam, navíc v různě velkých obcích různý. Zatímco v malých obcích jsou úspěšnější nezávislé kandidátní listiny, ve velkých městech vítězí politické strany. Členové politických stran mají větší šanci získat dobrou pozici na kandidátních listinách, v očích voličů je ovšem členství v politické straně spíše přítěží. Kandidáti bez politické příslušnosti mají větší šanci získat mandát díky preferenčním hlasům. Zřejmě se zde projevuje česká nedůvěra v politické strany, ale také strategie politických stran při sestavování kandidátních listin. Je pravděpodobné, že nestraníci, kterým je pozice na kandidátních listinách politických stran nabídnuta, patří ke známým osobám a atraktivním kandidátům.

Poměrně slabý vliv má pohlaví kandidátů, i přesto lze zaznamenat, že ženy se umísťují na kandidátních listinách na horších pozicích a navíc oproti mužům méně často získávají mandát pomocí preferenčních hlasů. V důsledku to vede k tomu, že šance žen na zvolení je o několik procentních bodů nižší než šance mužů. Podprezentace žen v zastupitelstvech obcí tedy není dána jen malým počtem kandidujících žen, ale také větší úspěšností mužů ve volbách.

²⁶ Kontinuita a stabilita patří celkově k podstatným znakům zastupitelských orgánů obcí. Pro obce šumperského okresu viz Balík [2010].

Komunální politika v malých obcích má řadu odlišností od komunální politiky ve městech, překvapivě se ale ukázalo, že většina individuálních charakteristik kandidátů má v obcích různých velikostí podobný vliv. Jisté je, že díky menšímu převisu kandidátů je celkově šance na získání zastupitelského mandátu v malých obcích vyšší než jinde. Přestože jsou ale v malých obcích kandidáti většinou všeobecně známí, nedochází zde k častějšímu přeskakování kandidátů ze zadních míst kandidátních listin. Totéž konstatoval i Balík na vzorku obcí jednoho okresu [Balík 2009]. Nejčastěji dochází k přeskakování naopak ve městech střední velikosti. Zřejmě je to způsobeno tím, že v těchto městech se do zastupitelstva v roce 2010 dostávalo velké množství kandidátních listin (v průměru více než šest), přičemž z každé kandidátní listiny byli v průměru zvoleni jen cca tři kandidáti. I nízký počet přeskakujících kandidátů na každé kandidátní listině pak v součtu znamená relativně větší množství zastupitelů, kteří se do zastupitelstva dostali díky preferenčním hlasům. Lze tak vyslovit hypotézu, že vliv preferenčního hlasování souvisí s množstvím úspěšných kandidátních listin.

Uvedené poznatky jsou přirozeně jen dílčím pohledem na zkoumanou problematiku. K problémům provedené analýzy patří především to, že do ní nebyli zařazeni samostatně kandidující kandidáti. Ve městech je jich minimální počet, ale v obcích do 3000 obyvatel je jejich množství nezanedbatelné (v roce 2010 celkem 10 787 osob, tedy 8 % kandidátů v malých obcích). Souhrnně o nich můžeme říci alespoň to, že jejich šance na zvolení jsou dosti vysoké, získali mandát v 61 % případů. To je sice méně, než kolik činí pravděpodobnost zvolení kandidátů na volitelných pozicích kandidátních listin, ale výrazně více než pravděpodobnost zvolení kandidátů na nevolitelných místech.²⁷

Do analyzovaných modelů nebyla zařazena celá řada individuálních charakteristik kandidátů, které by potenciálně mohly jejich šance na zvolení výrazně ovlivňovat. Zejména nebyly sledovány faktory, které Krebs [1998] řadí k reputačním zdrojům jednotlivých kandidátů. Nebyla sledována předvolební kampaň ani pověst kandidáta mezi voliči. Dále nemáme informace o vnitrostranické pozici a neformálních vnitrostranických zdrojích jednotlivých kandidátů. Přitom lze předpokládat, že tyto zdroje výrazně ovlivňují šanci kandidátů na dobré umístění na kandidátní listině. Je možné, že zařazení těchto proměnných do modelů by vliv ostatních faktorů pozměnilo. V současné době ovšem nejsou k dispozici data využitelná pro takovou analýzu.

Pro další výzkum se nabízejí zejména tři rozšiřující otázky. Za prvé, zda mají individuální charakteristiky kandidátů stejný vliv v rámci různých politických subjektů, tedy např. zda se liší pravděpodobnost zvolení žen v různých politických stranách. Za druhé, dosud neumíme vysvětlit velký vliv inkumbence pozorovatelný v komunálních volbách. Nevíme prakticky nic o tom, zda voliči při

²⁷ V řadě malých obcí ovšem kandidují pouze samostatní nezávislí kandidáti, a nedochází tak k jejich soutěžení s kandidáty kompletních kandidátních listin. To oslabuje výpovědní schopnost provedeného srovnání.

komunálních volbách v České republice uplatňují retrospektivní kritéria a pokud ano, jaké aspekty činnosti samosprávy jsou pro ně podstatné a zda vysoká podpora inkumbentů vyplývá ze spokojenosti s činností samospráv. Třetí otázka se úžeji týká volebního chování. Nevíme, zda individuální charakteristiky kandidátů ovlivňují rozhodování různých skupin voličů stejným způsobem, nebo jestli mají vliv jen na určitou část elektorátu.

JOSEF BERNARD pracuje jako odborný asistent na Katedře sociologie FF UHK a jako výzkumný pracovník Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Zaměřuje se zejména na problematiku sociologie venkova, komunální politiky a občanské participace.

Literatura

- Adams, Brian, Ronnee Schreiber. 2010. „Gender, Campaign Finance, and Electoral Success in Municipal Elections.“ *Journal of Urban Affairs* 33 (1): 83–78.
- Balík, Stanislav. 2003. „Povolební koalice v obcích III. stupně.“ Pp. 126–140 in Stanislav Balík (ed.). *Komunální volby v České republice v roce 2002*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.
- Balík, Stanislav. 2008. *Okresy na severu. Komunální politika v okresech Šumperk a Jeseník v letech 1989–2006*. Brno: CDK.
- Balík, Stanislav. 2009. *Komunální politika: Obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada.
- Balík, Stanislav. 2010. „Politická a stranická stabilita obecních orgánů 1990–2010. Případová studie obcí okresu Šumperk.“ *Acta Politologica* 2 (3): 17–29.
- Bendyna, Mary E., Celinda Lake. 1994. „Gender and Voting in the 1992 Presidential Election.“ Pp. 237–254 in E. A. Cook, S. Thomas, C. Wilcox (eds.). *The Year of the Woman: Myths and Realities*. Boulder, CO: Westview.
- Bernard, Josef. 2011. „Endogenní rozvojové potenciály malých venkovských obcí – obtížné hledání a měření jejich vlivu.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 47 (4): 745–775.
- Bernard, Josef, Tomáš Kostecký, Michal Illner, Jana Vobecká. 2012. *Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj*. Praha: SLON (v tisku).
- Berry, Christopher R., William G. Howell. 2007. „Accountability and Local Elections: Rethinking Retrospective Voting.“ *The Journal of Politics* 69 (3): 844–858.
- Boyne, George A., James Oliver, Peter John, Nicolai Petrovsky. 2009. „Democracy and Government Performance Holding Incumbents Accountable in English Local Governments.“ *The Journal of Politics* 71 (4): 1273–1284.
- Bubeníček, Václav. 2010. *Lokální modely demokracie v malých obcích ČR*. Disertační práce. Praha: CZU Praha.
- Coates, Dennis, Michael C. Munger. 1995. „Win, Lose, or Withdraw: A Categorical Analysis of Career Patterns in the House of Representatives, 1948–1978.“ *Public Choice* 83 (1–2): 95–111.
- Cutler, Fred. 2002. „The Simplest Shortcut of All: Sociodemographic Characteristics and Electoral Choice.“ *The Journal of Politics* 64 (2): 466–490.
- Čmejrek, Jaroslav. 2008. *Obce a regiony jako politický prostor*. Praha: Alfa.
- Čmejrek, Jaroslav, V. Bubeníček, J. Čopík. 2010. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. Praha: Grada.

- Dolan, Kathleen. 2010. „The Impact of Gender Stereotyped Evaluations on Support for Women Candidates.“ *Political Behavior* 32 (1): 69–88.
- Illner, Michal. 1992. „K sociologickým otázkám místní správy.“ *Sociologický časopis* 28 (4): 480–492.
- Jüptner, Petr. 2001. „Komunální koalice a politické modely.“ *Politologická revue* 7 (2): 147–158.
- Karnig, Albert K., B. Oliver Walter. 1981. „Joint Electoral Fate of Local Incumbents.“ *The Journal of Politics* 43 (3): 889–898.
- Kaufmann, Karen M. 2004. *The Urban Voter: Group Conflict and Mayoral Voting Behavior in American Cities (The Politics of Race and Ethnicity)*. Michigan: University of Michigan Press.
- Kirlin, John J. 1975. „Electoral Conflict and Democracy in Cities.“ *The Journal of Politics* 37 (1): 262–269.
- Kostecký Tomáš, Věra Patočková. 2006. „Fungování národních, regionálních a lokálních vlád – problém měření výkonu vlád (government performance).“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 42 (5): 913–936.
- Krebs, Timothy B. 1998. „The Determinants of Candidates' Vote Share and the Advantages of Incumbency in City Council Elections.“ *American Journal of Political Science* 42 (3): 921–935.
- Kreidl, Martin. 2009. „Je volební chování v prvním kole senátních voleb ovlivněno individuálními vlastnostmi kandidátů? Ilustrace použití modelu diskrétní volby na datech z výběrového šetření.“ *European Electoral Studies* 4 (2): 109–123.
- Lebeda, Tomáš. 2009. „Komunální volby klamou. Krátké zastavení nad problematickými aspekty volebního systému pro obecní zastupitelstva.“ *Acta Politologica* 1 (3): 332–343.
- Lieske, Joel. 1989. „The Political Dynamics of Urban Voting Behavior.“ *American Journal of Political Science* 33 (1): 150–174.
- Lockerbie, Brad. 1994. „The Sophomore Surge: Conversion, Mobilization, or Abstention.“ *Political Research Quarterly* 47 (4): 961–968.
- Lutz, Georg. 2010. „The Electoral Success of Beauties and Beasts.“ *Swiss Political Science Review* 16 (3): 457–80.
- Martinussen, Pål E. 2004. „Government Performance and Political Accountability at Subnational Level: The Electoral Fate of Local Incumbents in Norway.“ *Scandinavian Political Studies* 27 (3): 227–259.
- Matson, Marsha, Terri Susan Fine. 2006. „Gender, Ethnicity, and Ballot Information: Ballot Cues in Low-Information Elections.“ *State Politics & Policy Quarterly* 6 (1): 49–72.
- McDermott, Monika L. 1998. „Race and Gender Cues in Low-information Elections.“ *Political Research Quarterly* 51 (4): 895–918.
- McDermott, Monika L. 2005. „Candidate Occupations and Voter Information Shortcuts.“ *The Journal of Politics* 67 (1): 201–219.
- Oliver, James Eric, Shang E. Ha. 2007. „Vote Choice in Suburban Elections.“ *American Political Science Review* 101 (3): 393–408.
- Oliver, James, Peter John. 2006. „Public Management at the Ballot Box: Performance Information and Electoral Support for Incumbent English Local Governments.“ *Journal of Public Administration Research and Theory* 17 (4): 567–580.
- Outlý, Jan. 2004. „Volby do zastupitelstev v obcích – vývoj a souvislosti.“ Pp. 11–45 in Pavel Šaradín, Jan Outlý (eds.). *Studie o volbách do zastupitelstev v obcích*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého.
- Popkin, Samuel L. 1991. *The Reasoning Voter*. Chicago: University of Chicago Press.
- Raymond, Paul. 1992. „The American Voter in a Nonpartisan, Urban Election.“ *American Politics Quarterly* 20 (2): 247–260.

- Ryšavý, Dan. 2006. „Komunální je komunální a velká je velká! K hypotéze politizace lokálních politických elit.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 42 (5): 953–970.
- Ryšavý, Dan, Pavel Šaradín. 2010. „Straníci, bezpartijní a nezávislí zastupitelé na českých radnicích.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 46 (5): 719–743.
- Ryšavý, Dan, Josef Bernard. 2012. „Size and Local Democracy: The Case of Czech Municipal Representatives.“ *Local Government Studies* (přijato k publikaci, uveřejněno v sekci: Forthcoming Articles: DOI:10.1080/03003930.2012.675329).
- Stone, Walter J., Sarah A. Fulton, Cherie D. Maestas, L. Sandy Maisel. 2010. „Incumbency Reconsidered: Prospects, Strategic Retirement, and Incumbent Quality in U.S. House Elections.“ *The Journal of Politics* 72 (1): 178–190.
- Šedo, Jakub. 2009. „Preferenční hlasy v komunálních volbách – zdroj obměny či stability volených reprezentantů?“ *Acta Politologica* 1 (3): 344–365.
- Titunik, Rocío. 2009. „Incumbency Advantage in Brazil: Evidence from Municipal Mayor Elections.“ Berkeley: University of California, Berkeley.
- Trounstone, Jessica. 2009. „Information, Turnout, and Incumbency in Local Elections.“ Princeton, NJ: Manuscript, Princeton University.
- Trounstone, Jessica. 2011. „Evidence of a Local Incumbency Advantage.“ *Legislative Studies Quarterly* 36 (2): 255–280.
- Vobecká, Jana, Josef Bernard, Michal Illner. 2010. „Vnitřní potenciály rozvoje tří menších obcí: Verměřovice, Vražkov, Roztoky.“ Pp. 65–92 in J. Bernard (ed.). *Endogenní rozvojové potenciály malých obcí a místní samospráva*. Sociologické studie / Sociological Studies 10:01. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.